

Huvudmannaplan för studie- och yrkesvägledning

Version: 2023-06-14
Dnr: BN 2023/00195

Innehåll

Inledning	3
Syfte	4
Målsättning.....	4
Indikatorer	4
Hela skolans ansvar	5
Begrepp	5
Rektors ansvar.....	6
Arbetsliv och arbetsmarknad	7
Grundskola och anpassad grundskola	7
Gymnasieskola och anpassad gymnasieskola	7
Vuxenutbildning.....	8
Aktivitetsplan	8
Utvärdering och uppföljning	8
Källor	9
Aktivitetsbank, länkar.....	10

Inledning

Vad ska du bli när du blir stor? En vanlig fråga som inte alltid är enkel att svara på. Den har koppling till utbildning, yrke, arbetsliv och framtida val som individen måste göra. Arbetslivet förändras i snabb takt, yrken försvinner och nya kommer till. Man räknar med att allt fler kommer att vilja göra eller tvingas göra karriärväxlingar. Både den enskilda individen och hela samhället gynnas av att individer är väl förberedda när de ska göra studie- och yrkesval. Dessa val påverkas bland annat av kön, social och kulturell bakgrund.

Detta ställer höga krav på att skolan samverkar med omvärlden när det gäller att förbereda eleverna för det kommande yrkeslivet. ”En väl fungerande studie- och yrkesvägledning kan ge självinsikt och kunskap för att individen ska kunna identifiera vad hen vill göra i framtiden.”¹

Skolans studie- och yrkesvägledning styrs på nationell nivå av skollagen, skolförordningar, läroplaner samt Skolverkets allmänna råd för arbete med studie- och yrkesvägledning. Enligt skollagen ska ”Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen [...] ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.”²

I EU:s riktlinjer för vägledning konstateras att “Livslång vägledning bidrar till en rad olika mål och resultat inom såväl socialpolitik som ekonomisk politik [...]. Livslång vägledning möjliggör för EU-medborgarna att göra välgrundade val inför en övergång till vidareutbildning eller arbete”³. Kopplingar görs även till de vinster vägledningen har för såväl samhälle som individ gällande utbildning, arbetsmarknad, social delaktighet och ekonomisk utveckling.

Det finns med andra ord mycket att vinna på en systematisk och kvalitetssäkrad vägledningsverksamhet. Huvudmannaplanen för studie- och yrkesvägledning i Motala kommun är framtagen för att säkerställa att barn, unga och vuxna i Motala kommun får tillgång till en likvärdig vägledning, för att individen ska kunna göra väl underbyggda val gällande studier och yrken i ett livslångt lärande. Huvudmannaplanen kompletteras med aktivitetsplaner för de olika skolformerna.

Vägledningsprocessen är en process som behöver börja tidigt för att skapa en effekt längre fram. Lärandeprocessen är central i vägledningen. Vägledningen behöver därmed vara en naturlig del i undervisningen i samtliga skolformer och ämnen, den ska vara kreativ, likvärdig och hålla hög kvalitet. I vägledningsarbetet ska hänsyn tas till individens förutsättningar, behov och kunskapsnivå. I vägledningen ingår även att vidga perspektiv gällande bland annat kön, social och kulturell bakgrund. ”Vår uppfattning är att det egentligen inte krävs så mycket

---

¹ *Att välja för framtiden: skolans stöd genom vägledning och lärande*, Skolverket, [Stockholm], 2020, s. 7

² https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

³ [elgpn-tool-no-6-riktlinjer-for-utveckling-politik-och-system-inom-livslang-vagledning-ett-referensramverk-for-europeiska-unionen-och-eu-kommissionen-riktlinjer](#) (Hämtad 230123) s. 8

arbete, utan snarare mer kunskap, samordning, tydliga strukturer och ett klarare ledningsansvar.”⁴ Med andra ord blir denna huvudmannaplan och aktivitetsplanerna ett medel för att samordna och strukturera det redan pågående arbetet i kommunens skolformer.

Syfte

Planen ska säkerställa en likvärdig vägledning av hög kvalitet och utgå från individens behov från förskoleklass till vuxenutbildning. Vägledningen vilar på vetenskaplig grund, den ska vara opartisk och inte styras av olika särintressen. Planen ska ligga till grund för att undervisning, information och vägledningssamtal tillsammans utgör den studie- och yrkesvägledning som ska stödja individens val av studier och yrken.

Målsättning

- Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning i både individuell och generell vägledning tillgodoses.
- Studie- och yrkesvägledning ska vara anpassad, behovsstyrd och likvärdig.
- Eleverna gör väl underbyggda val utifrån självkännedom och förvärvad valkompetens, där normtypiska studie- och yrkesval vidgas och utmanas.
- Studie- och yrkesvägledningen ska stärka eleverna i deras framtidsval så att eleverna känner att de kan påverka sin framtid.
- Samarbetet mellan skola och arbetsliv utvecklas och ökar.

Indikatorer

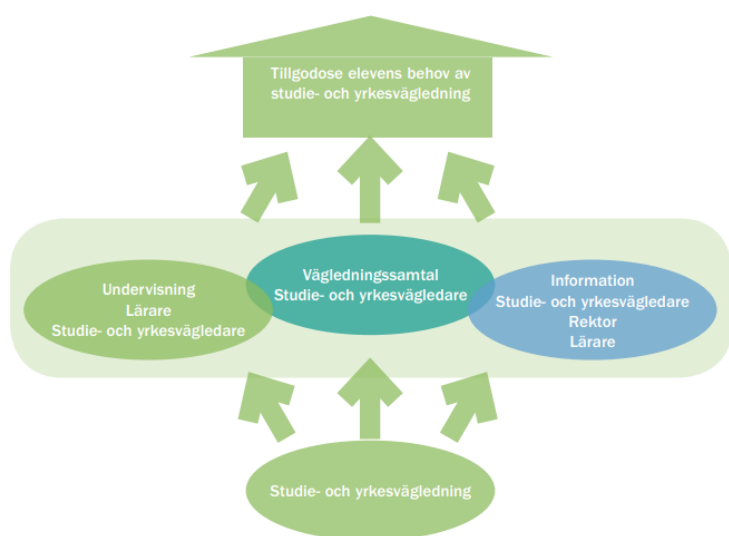
- En väl utbyggd PRAO-bank
- Fler grundskoleelever behöriga för gymnasiet
- Minskat antal omval av program under gymnasietiden
- Ökat antal elever som når examen från gymnasiet och vuxenutbildningen
- Uppdaterade aktivitetsplaner

---

⁴ Att välja för framtiden: skolans stöd genom vägledning och lärande, Skolverket, [Stockholm], 2020, s. 9

Hela skolans ansvar

För att elever ska kunna sätta sig in i olika valmöjligheter och ta ställning till framtida utbildning och yrken, behöver fler än studie- och yrkesvägledaren på skolan ha ansvar i vägledningsfrågor. Studie- och yrkesvägledning är alla aktiviteter och insatser som skolan genomför för att ge elever förutsättningar att hantera frågor som rör studier och yrken. Studie- och yrkesvägledning är hela skolans ansvar vilket innebär att alla som arbetar i skolan ska bidra till att individens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Studie- och yrkesvägledningen ska utgå från individens behov och förutsättningar samt kunna anpassas för att på bästa sätt stödja individen att gå vidare i sin valprocess och att genomföra sina beslut. Detta bidrar till ökad valkompetens inför kommande studie- och yrkesval.

Figur 1: Skolans studie- och yrkesvägledning kan genom undervisning, vägledningssamtal och informationsinsatser tillgodose elevernas behov av vägledning⁵

Begrepp

I Sverige har man sedan länge använt begreppen vägledning i vid och snäv bemärkelse. I den statliga utredningen Framtidsval SOU 2019:4 föreslås två nya begrepp inom studie- och yrkesvägledning: individuell vägledning och generell vägledning. Begreppen är viktiga och beroende av varandra för att individen ska kunna utveckla valkompetens⁶.

Individuell vägledning är den personliga vägledningen som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal både enskilt och i grupp, här ges den enskilda individen möjlighet att reflektera över självkänsla och självkänedom i relation till olika framtidsvägar.

⁵ *Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverket, Stockholm, 2013, s.13

⁶ *Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning, Framtidsval karriärvägledning för individ och samhälle*, Norstedts juridik, Stockholm, 2019, 55

Generell vägledning ska vara integrerad i undervisningen och är hela skolans ansvar. Den generella vägledningen kan ta form i undervisning, studiebesök, praktiska arbetslivserfarenheter, utbildningsinformation och aktiviteter för att öka individens självkännedom och självkänsla. Det kan också vara aktiviteter som utvecklar individens egenskaper och får individen att växa och utveckla valkompetens.

Valkompetens innebär att individen har utvecklat förmåga att göra väl underbyggda val utifrån självkännedom och omvärldsanalys. I en valsituation kan individen behöva stöd att bearbeta olika alternativ i förhållande till de egna intressena, mål, förutsättningar och kunskaper.

”Elevens behov av studie- och yrkesvägledning kan summeras som att eleven, utifrån sina förutsättningar, ska:

- bli medveten om sig själv
- bli medveten om olika valalternativ, såsom olika utbildningar och yrken
- bli medveten om relationen mellan sig själv och valalternativen
- lära sig att fatta beslut
- lära sig att genomföra sina beslut”⁷

Figur 2: Det finns flera komponenter som bidrar till elevens valkompetens. Det handlar till exempel om att bli medveten om sig själv, om olika valalternativ samt om att lära sig att fatta beslut och att genomföra besluten.⁸

Rektors ansvar

Rektors ansvar är att se till att rutiner och metoder finns på respektive skola för att planera, utvärdera och utveckla den generella studie- och yrkesvägledningen så att elevernas behov av vägledning tillgodoses. Rektor ska även tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledningen är fördelat på skolan mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem.⁹ Detta konkretiseras i en aktivitetsplan för studie- och yrkesvägledning på varje skolenhet.

⁷ *Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverket, Stockholm, 2013, s.12

⁸ *Att välja för framtiden: skolans stöd genom vägledning och lärande*, Skolverket, [Stockholm], 2020, s. 28

⁹ *Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverket, Stockholm, 2013, s 15ff

Arbetsliv och arbetsmarknad

Förhållandena på dagens arbetsmarknad är paradoxala i flera avseende. Samtidigt som personer med kort utbildning och många nyanlända eller elever med någon form av begränsad förmåga har svårt att klara övergången från skola till arbetsliv är behoven på arbetsmarknaden mycket stora. Arbetsgivare signalerar betydande rekryteringssvårigheter på stora delar av arbetsmarknaden, och rekryteringsbehoven kommer att vara fortsatt stora under decennier framöver, bland annat i spåren av förändringar i befolkningens ålderssammansättning. Vägledningen fyller i det perspektivet en viktig roll för att skapa bryggor till arbetslivet för både unga och äldre som behöver stöd och kompletterande utbildning för inkludering i arbetslivet.¹⁰

Samarbetet med det lokala näringslivet och branschföreträdare är viktigt för att ge individen kunskap om vilka möjligheter som finns i framtiden, vilket i slutändan gynnar eleverna, skolverksamheten och det lokala näringslivet. Individen inspireras till att göra medvetna val för att få en ökad valkompetens för ett fortsatt kunskapssökande och på så sätt minska framtida avhopp eller felval. Denna kompetens rustar även individen för en framtida arbetsmarknad oavsett hur denna kommer att se ut.

Det finns stora vinster i att arbeta för ökade fullföljda gymnasieexamina. En individ som inte kommer in på arbetsmarknaden beräknas kosta samhället 14–15 miljoner kronor under sin livstid, i form av exempelvis förlorade skatteintäkter.¹¹

Grundskola och anpassad grundskola

Alla ämneslärare, EHT samt mentorer ska med hjälp av aktivitetsplanen bidra till utveckling av elevernas valkompetens. För att detta ska vara möjligt krävs att hänsyn tas till de olika skolornas förutsättningar såsom exempelvis geografiskt läge och upptagningsområde. Alla elever ska få stöd i att hantera valsituationer och att medvetandegöra könstereotypa, sociala och kulturella förväntningar på studie- och yrkesval. Alla elever som genomgått grundskola och anpassad grundskola ska ha varit i kontakt med, och känna till olika yrken lokalt och nationellt. Samtliga elever ska ha PRAO under årskurs 8 och 9.

Gymnasieskola och anpassad gymnasieskola

Eleverna behöver utifrån sina förutsättningar få underlag för att kunna välja inriktningar inom utbildningen, vidare studier, yrken eller annan sysselsättning. Arbetet med detta ska ske i nära samverkan med arbetsliv, olika utbildningsanordnare samt med samhället i övrigt.

Studie- och yrkesvägledningen ska bidra till att elever i gymnasieskolan utvecklar sin självkännetid och förmåga till studieplanering samt ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha. Allt detta bidrar till ökad valkompetens under gymnasietiden och i framtida karriärval.

---

¹⁰ *Att välja för framtiden: skolans stöd genom vägledning och lärande*, Skolverket, [Stockholm], 2020, s. 130

¹¹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-for-fortsatta-studier-och-arbetsliv/forebygg-avhopp-fran-gymnasieskolan-stod-till-rektor-och-huvudman> (hämtad 20230216)

Vuxenutbildning

Vuxenutbildningen ska aktivt arbeta med uppsökande verksamhet och erbjuda vägledning för elever och individer som planerar att börja studera och är i behov av karriärväxling.

Studerande inom vuxenutbildningen ska kunna ta tillvara kunskaper från tidigare utbildning och/eller yrkesliv och ges möjlighet till validering. Den individuella studieplaneringen är en central del av Vuxenutbildningen. De studerande ska öka sin medvetenhet om att arbetslivet och samhället ställer krav på ständig kompetensutveckling.

Aktivitetsplan

Varje skolenhet har en aktivitetsplan som närmare beskriver hur studie- och yrkesvägledningen organiseras i den egna verksamheten.

Varje skolenhet ansvarar för planering av de aktiviteter som ska genomföras för att målen i Motala kommuns plan för studie- och yrkesvägledning ska uppfyllas. Rektor initierar och ansvarar för den årliga aktivitetsplanen som en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Aktiviteter är integrerade i undervisningen. De aktiviteter vars syfte är att öka elevers valkompetens på respektive skolenhet finns med i aktivitetsplanen. Planen utformas lokalt på varje enhet utifrån den givna mallen.

Utvärdering och uppföljning

Uppföljning innebär att följa upp och revidera utifrån det som gjorts i planen för studie- och yrkesvägledning samt aktivitetsplanen under det gångna året och se vilka områden som behöver förbättras. Rektor ansvarar för att tid avsätts för personalen att utvärdera aktiviteter som gjorts under året. Utifrån vad utvärderingen visar görs eventuella förändringar.

Källor

Att välja för framtiden: skolans stöd genom vägledning och lärande, Skolverket, [Stockholm], 2020

Studie- och yrkesvägledning i undervisningen: fem inspirationsexempel från gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, Skolverket, Stockholm, 2017

Arbete med studie- och yrkesvägledning, Skolverket, Stockholm, 2013

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3143>

Sverige Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning, Framtidsval karriärvägledning för individ och samhälle, Norstedts juridik, Stockholm, 2019 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194/>

[Organisera för fortsatta studier och arbetsliv - Skolverket](#) (hämtad 221116)

[elgpn-tool-no-6-riktlinjer-for-utveckling-politik-och-system-inom-livslang-vagledning-ett-referensramverk-for-europeiska-unionen-och-eu-kommissionen-riktlinjer](#), (hämtad 230123)

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förordningen (2010:255) om läroplan för grundsärskolan

Förordningen (2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall,

Förordningen (2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan,

Förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan samt

Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen.

Skolverket (2011). Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. 2.4.

Skolverket (2013). Läroplan för gymnasiesärskolan 2013. 2.4

Aktivitetsbank, länkar

[Framtidsfrön – Entreprenörskap i skolan \(framtidfron.se\)](http://framtidfron.se)

[Spindel \(skolverket.se\)](http://skolverket.se)

[syvonline](http://syvonline.se)

<https://forskarfredag.se/> (experiment och möjlighet att låna en forskare)

<https://forebild.org/> (tekfak på LiU Vi håller just nu på att bygga en databas med förebilder som lärare i skolan kan kontakta för ett besök på sin skola eller klass.

<https://liu.se/artikel/popularvetenskapliga-veckan> Populärvetenskapliga veckan låter gymnasieelever, lärare och allmänhet uppleva LiUs forskning på nära håll.